

напівавтоматичних зварювальних машинах. Зварник», другий – на базі Маріупольського вищого металургійного професійного училища для професій «Електромонтер з освітлення та освітлювальних мереж. Електромонтажник з ремонту та обслуговування електроустаткування. Електромонтажник силових мереж та електроустаткування». У 2019 р. розпочався процес створення навчально-практичного центра за професією «Токар. Верстатник широкого профілю. Фрезерувальник. Шліфувальник. Свердлувальник» на базі Краматорського вищого професійного училища.

Донецька область бере участь у конкурсі проектів щодо створення центрів професійної досконалості, який нині оголошений МОН України. Від Донецької області претендентами на створення на їхній основі центрів досконалості є Краматорське вище професійне училище, Маріупольське вище професійне металургійне училище та Великоновосілківський професійний ліцей.

За підтримки ПРООН в Україні в Донецькій області проведено аналітичне дослідження «Комплексний аналіз системи професійної освіти в Донецькій області та її відповідності потребам регіонального ринку праці», обговорюється питання розроблення регіональної стратегії реформування системи П(ПТ)О регіону.

Реформування системи професійної освіти Донецької області включено також до завдань стратегії сталого розвитку Донецької області на період до 2027 р., яка нині розробляється в регіоні. Сукупність заходів, які реалізуються в області в царині П(ПТ)О, мають забезпечити в найближчій перспективі позитивні зміни в цій сфері освітньої діяльності.

Павлик Надія Павлівна,

*доцент, к.п.н., доцент кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна*

Фонарюк Олена Василівна,

*к.п.н., старший викладач кафедри алгебри та геометрії
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Ключові слова: *неформальна освіта, професійна підготовка, науково-методичний інструментарій, освіта впродовж життя, формальна освіта, професійна компетентність.*

Keywords: *non-formal education, professional training, scientific-methodical tools, life-long education, formal education, professional competence.*

Зростання ролі неперервної освіти у формуванні громадянського, соціально захищеного суспільства вимагає пошуку шляхів та інструментів забезпечення додаткових форм навчання різних категорій населення. Студентська молодь, будучи залученою до формальної системи вищої освіти, потребує соціально-психологічної та педагогічної підтримки процесів професійної адаптації та навчальної самореалізації, які

успішно забезпечуються організацією неформальної освіти як особливого виду соціально-технологічної діяльності, спрямованої на зростання соціального досвіду та забезпечення неперервності в освітньому зростанні учасників. Саме неформальна освіта може виступати відправною точкою системного реформування освіти в Україні. Означені освітні запити вимагають обґрунтування та розробки науково-методичного інструментарію реалізації неформальної освіти.

Аналіз літератури з проблеми організації неформальної освіти свідчить про зростання уваги науковців і практиків соціально-педагогічної діяльності до пошуку ефективних форм і методів неформальної освіти. А саме, у дослідженнях А. Божицької [1], Н.-Е. Зіммермана [2], С. Зінченко [3], А. Колб і Д. Колба [4] представлено результати вивчення ефективності окремих форм, методів, стратегій соціальної й освітньої діяльності, спрямованої на залучення широких верств населення до професійного, громадянського й особистісного зростання. Дослідники звертають увагу на забезпечення холистичного підходу у навчанні впродовж життя, розглядаючи неформальну освіту як важливий ресурс розвитку людей, громад і суспільства. Водночас, у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців сьогодні неформальна освіта не є системно представленою, реалізується без чіткої стратегії та бачення її можливостей та результатів.

Науково-методичний інструментарій неформальної освіти ми розуміємо як науково обґрунтовану соціально-педагогічну систему цілей, завдань, теоретико-методологічних підходів, соціально-педагогічних умов, полілогічних форм, методів та інструментів підвищення професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів в умовах неформального навчання.

Основною ідеєю розробленого нами науково-методичного інструментарію реалізації неформальної освіти є забезпечення балансу як ефективного співвіднесення між формальною та неформальною освітою задля підвищення ефективності процесу професійної підготовки майбутніх фахівців. У такому розумінні, формальна освіта являє собою жорстку / тверду основу (HARD-system), що забезпечує сталість та стандартизованість одержаних освітніх результатів. Натомість, неформальна освіта розглядається як гнучке / живе новоутворення (SOFT-system), що наповнює формальне навчання актуальними інноваціями, додатковими ресурсами для розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців (таблиця 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок формальної і неформальної освіти

<i>Формальна освіта</i> – процес професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО HARD-system	<i>Неформальна освіта</i> – процес додаткового відкритого добровільного навчання у соціальній сфері SOFT-system
Довготерміновий план і цілі Головна мета Стимулювання Керівництво Колектив Символіка та заходи Професіоналізм	Стратегія та цінності Місія Мотивація Лідерство Команда Організаційна культура Компетентність

Різниця представленої у таблиці 1 жорсткої та м'якої систем організації навчання визначає ключову відмінність формальної і неформальної освітніх систем, що відображається у загальнопоширеному фокусі уваги на воду у напівповній або

напівпорожній склянці [5, с. 21]. А саме, фокус на напівповній склянці (орієнтація на ресурс) відображає ресурсно-орієнтований підхід, згідно з яким вихідними точками організації навчання є 1) врахування знань і досвіду учасників навчання; 2) спрямованість на перспективність і можливості змісту освіти; 3) реалізація розвитку; 4) визначення навчальних матеріалів у процесі навчання. Натомість, протилежний до нього підхід – дефіцито-орієнтований – що, за аналогією, відповідає баченню напівпорожньої склянки (орієнтація на нестачу) має протилежні вихідні позиції: 1) заснований на знаннях і досвіді вчителя або експерта; 2) спрямованість на складності та труднощах змісту навчання; 3) реалізація навчальних планів; 4) попереднє визначення навчальних матеріалів. На нашу думку, принципова різниця вихідних положень означених підходів відображає протилежність вихідних принципів неформальної і формальної систем освіти.

Розглядаючи когнітивний, емоційний і практичний досвід як «матеріал» для навчання, дослідники холістичного підходу в освіті відзначають, що успіх його застосування залежить від усвідомлення тих, хто навчається щодо того, навіщо цей матеріал, як його оцінити та інтерпретувати [5, с. 12]. Це дозволяє нам зробити важливий висновок щодо співвідношення означених ключових понять. А саме, інформальна освіта має місце у всіх соціальних активностях через набуття учасниками життєвого, культурного, соціального досвіду, передусім через емоційне співпереживання та співзалучення. Неформальна освіта, натомість, пропонує навчальний простір, у якому набуття нового досвіду є цілеспрямованим, запланованим, організованим (навчання через заплановану активність, що не виглядає як навчальний процес [6]) – переважно спрямований на набуття емоційного та практичного досвіду. Одночасно, формальна освіта у вищій школі є процесом і результатом набуття майбутніми фахівцями фахових знань, умінь і ставлень (професійної компетентності), тобто навчальний процес у ній скерований на оволодіння студентами когнітивного, практичного, емоційного досвіду певної фахової діяльності. Освіта упродовж життя, на нашу точку зору, характеризує весь життєвий досвід особистості, який дозволяє тому, хто навчається, розширити світогляд і свідомість через рефлексію власної поведінки, умінь, компетентностей та результатів (мета-перспективне бачення власної поведінки через спостереження й аналіз ситуації [2, с. 19]) й охоплює усі види навчальної діяльності людини.

Загальною метою перетворювальної діяльності з реалізації науково-методичного інструментарію неформальної освіти визначено: підвищити рівень професійної компетентності майбутніх фахівців. Мета реалізується через виконання сукупності завдань:

- реалізувати врахування інтересів, потреб, запитів, мотивів молоді у оволодінні професією;
- створити сприятливий соціально-психологічний клімат додаткової неформальної освіти майбутніх фахівців;
- упровадити науково-методичний інструментарій організації неформальної освіти;
- забезпечити доступ молоді до актуальних неформальних освітніх курсів й інших видів активності.

Відповідно до кожного завдання запропоновано основні етапи діяльності, спрямованої на їх забезпечення у практиці професійної підготовки майбутніх фахівців:

- побудова індивідуальної траєкторії навчання майбутніх фахівців із урахуванням особистих інтересів і мотивів молоді;

- упровадження полілогічних, комунікативних, діяльнісних форм і методів неформального навчання;
- розробка науково-методичного інструментарію організації неформальної освіти;
- створення системи додаткової неформальної освіти майбутніх фахівців.

Згідно з означеними етапами спроектовано очікувані результати реалізації науково-методичного інструментарію:

- організовано діяльність із вивчення та врахування цінностей, мотивів, потреб студентської молоді;
- забезпечено полілогічну, альтернативну, антиопресивну, толерантну до іншості атмосферу навчання;
- апробовано науково-методичний інструментарій організації неформальної освіти;
- упроваджено систему додаткових освітніх і соціальних активностей майбутніх фахівців для набуття ними професійного досвіду.

Означені мета, завдання, етапи та очікувані результати діяльності дозволяються спроектувати основний показник результативності неформальної освіти: зростання рівня професійної компетентності майбутніх фахівців.

Педагогічні підходи, які стимулюють тих, хто навчається, бути соціально активними та залученими до участі у житті громади, підкреслюють значення таких компонентів навчання: дослідження, рефлексивне спостереження, випробовування на помилках, зростання через труднощі й спільне проектування. На думку європейських учених, процес формування соціальної та громадянської активності вимагає особливого навчального середовища, побудованого на різноманітному навчальному досвіді: групової взаємодії, дослідницького навчання, когнітивного наочіння, неформального навчання, рефлексій [7].

Особливість застосування неформальної освіти для майбутніх фахівців визначається важливим принципом щодо тісного взаємозв'язку усіх сфер суспільного й індивідуального буття. Тому застосування різноманітного спектру методів навчання дозволить сприяти його ефективності, формувати унікальний особистий досвід участі та співучасті.

Список використаних джерел

1. Божицька А. Формування комунікаційної стратегії: поетапна інструкція з прикладами. *Громадський простір* [online]. Доступно: <https://www.prostir.ua/?kb=rozvytok-komunikatsijnoji-stratehiji-poetapna-instruktsiya-rozrobky-komunikatsijnoji-stratehiji-dlya-vashoji-orhanizatsiji-iz-vpravamy-ta-korysnyumy-posylannyamy> [Accessed 15 march 2017].

2. Zimmermann N.-E. *Mentoring Handbook – Providing Systemic Support for Mentees and their Projects*. Berlin, 2012. 19 p.

3. Зінченко С. *Неформальна освіта та самоосвіта як підґрунтя успішної професійної самореалізації викладачів вищих навчальних закладів мистецького напрямку* [online]. Доступно: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nivoo/2010_4/34.pdf. [Дата звернення 16 листопада 2015].

4. Kolb A. Y., Kolb D. Learning Styles and Learning Spaces: Enhancing Experiential Learning in Higher Education. *Academy of Management Learning & Education*. Vol. 4, No. 2 (June 2005). P. 193-212.

5. *Holistic Learning. Planning experiential, inspirational and participatory learning processes* : Facilitator Handbook #2. Berlin : MitOst Editions, 2016. 80 p.

6. *European Centre for the Development of Vocational Training : Terminology of European education and training policy* [online]. Available at: www.cedefop.europa.eu/EN/Files/4064_en.pdf; [Accessed 28 July 2016].

7. *DARE network : DARE on the joint report on the implementation of the Strategic framework for European cooperation in Education and Training (ET 2020) – a non-formal Education for Democratic Citizenship perspective* [online]. Available at: www.dare-network.eu/downloads/DARE_on_ET_2020_Joint_Report_2015.pdf; [Accessed 28 July 2016].

Полякова Ірина Вікторівна,
*к.пед.н., доцент кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської
обласної ради, м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Ключові слова: *текст, українська мова та література, майбутній учитель, компетентність, заклад вищої педагогічної освіти.*

Keywords: *text, Ukrainian language and literature, future teacher, competence, institution of higher pedagogical education.*

16 липня 2019 року в Україні набув чинності Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», де було проголошено: «Єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова» [1]. У зв'язку з цим проблема вільного володіння державною мовою як ніколи актуальна, особливо це важливо фахівцям, професія яких пов'язана з комунікаційної сферою. А особливе положення серед них займають вчителі української мови та літератури, чия мова не тільки головне знаряддя професійної діяльності, а й зразок, засвоєний учнями, і, отже, є основою мовної поведінки молоді.

Становлення вчителя української мови та літератури в професійному плані фахівця відбувається під час навчання в закладі вищої педагогічної освіти, коли засвоєні у процесі лекційних, практичних, семінарських занять, проходження педагогічної практики знання, вміння та навички виступають як засіб майбутньої професійної діяльності. Тому в період навчання необхідно студентів у закладі вищої педагогічної освіти всіляко сприяти формуванню та розвитку їх комунікативної компетентності.

Більшість науковців поняття «компетентність» розуміють як «складну інтегровану якість особистості, що обумовлює можливість здійснювати певну діяльність, причому мова йде саме не про окремі знання чи вміння й навіть не про сукупності окремих процедур діяльності, а про властивість, що дозволяє людині здійснювати діяльність у цілому» [2].

Студенти, навчаючись, повинні з достатньою повнотою та точністю виражати свої думки відповідно до завдань, володіти монологічною та діалогічною формами мови відповідно до орфоепічних, лексичних, граматичних, стилістичних, фразеологічних і синтаксичних норм української мови. Тому викладачі у своїй діяльності повинні забезпечити комплекс умов для формування комунікативної компетентності студентів. У зв'язку з цим у процесі підготовки майбутніх учителів велике значення надається